

К. Л. Хазанова

**АДЛЮСТРАВАННЕ
НУТРЫЦЫЯЛАГІЧНЫХ ПРЭФЕРЭНЦЫЙ
У НАРОДНЫХ ВЫСЛОЎЯХ БЕЛАРУСАЎ І КІТАЙЦАЎ**

В статье исследуются нутрициологические предпочтения белорусов и китайцев, отраженные в белорусских народных пословицах и поговорках и в китайских традиционных изречениях. Пищевые предпочтения народа, сформированные и закрепленные в национальной лингвокультуре, становятся основой образов, метафорически отражающих важные для общества реалии. Для белорусов таким продуктом, согласно народным паремиям, является хлеб, а для китайцев, согласно китайским традиционным изречениям – рис.

Ключевые слова: пословица, поговорка, фольклор, лексемы, выразительность, стереотипизация, хлеб, рис, нутрициология.

Народныя выслоўі захоўваюць мудрасць шматлікіх пакаленняў людзей. Назапашаныя на працягу стагоддзяў, а можа нават і тысячагоддзяў, разумныя парады і высновы аб жыццёвых і прыродных заканамернасцях занатоўваюцца ў невялікія па памерах выказванні і ў сціслай і часта вершаванай форме трансліруюць наступным пакаленням слухныя парады продкаў. Такімі выслоўямі з'яўляюцца прыказкі і прымаўкі.

У фальклорнай скарбонцы беларускага і кітайскіх народаў захоўваецца велізарная колькасць трапных прыказак, прымавак і выслоўяў з павучальна-этычным зместам, якія ў вялікай ступені адлюстроўваюць сфарміраваныя за стагоддзі менталітэт і духоўную самабытнасць народа.

Нагадаем, што “нягледзячы на шматлікія адрозненні традыцыйных культур усходнеславянскіх і кітайскіх народаў, фіксацыя рэалій акаляючага асяроддзя ў прыказках і прымаўках з'яўляецца культурнай універсальіяй” [1, с. 190]. Лексічны склад прыказкавай скарбонкі кожнай лінгвакультуры натуральна адлюстроўвае асаблівасці мясцовасці, тэрытарыяльныя і кліматычныя ўмовы спрадвечнага пастаяннага пражывання носбітаў адпаведнай мовы. У народных парэміях адносіны людзей, іх заганы і недахопы вобразна называюцца праз узгадваанне асобных зааморфных вобразаў, за якімі ў народнай свядомасці ўжо замацавалася пэўная рыса чалавечага характару або асаблівасць паводзін асобы [2]. Не абыходзяць прыказкі і прымаўкі і харчовыя прэферэнцыі пэўнага народа, таксама выпрацаныя і замацаваныя на працягу доўгай гісторыі.

Этналінгвістычная ўвага да лексічнага складу беларускіх народных прыказак і прымавак дазваляе прыйсці да высновы, што “даволі пашыранай лексіка-семантычнай групай найменняў у беларускіх парэміях з’яўляюцца назвы прадуктаў харчавання, зробленых з мукі” [3, с. 326].

Гісторыя беларусаў, як і ўвогуле гісторыя ўсходніх славян, склалася такім чынам, што найвялікшую каштоўнасць і важнасць у нутрыцыялагічных перавагах спрадвеку меў хлеб. Кожны беларус з маленства да канца жыцця ведае і добра памятае выслоўе **Хлеб усяму галава** [4, с. 545]. Хутчэй за ўсё надзвычайная павага да хлеба выпрацавалася з прычыны частай адсутнасці ў мінулым пэўнай разнастайнасці ў харчовым асартыменце немаемаснага насельніцтва. Вялікая павага да прадукта абумовіла сімвалічнае значэнне хлеба.

Традыцыйна для мовы прыказак і прымавак уласцівай з’яўляецца метафарызацыя, калі за найменнем адной з’явы або прадмета вобразна хаваецца іншая рэалія. У беларускіх парэміях адбываецца метафарызацыя **хлеб** – ‘ежа’: *Жывём, хлеб жуём* [4, с. 197]; *Хлеб на сталі – рукі свае* [4, с. 544]. Для беларусаў спрадвеку хлеб – гэта аснова жыцця, страва, што дае сілы для жыццядзейнасці. Адсюль выразы: *Без хлеба яды – да парога хада* [4, с. 88]; *Ёсць хлеб – ядзім, а няма – глядзім, сёння паабедзем, а як заўтра – не ведаем* [4, с. 193]; *Хто хлеб з сабой носіць, той есці не просіць* [4, с. 566]. У беларускай народнай прыказкавай традыцыі адзначаецца ўспрыняцце хлеба як ураджаю ўвогуле: *Зямлю ўгноіш – хлеба падвоіш* [4, с. 231].

Беларускія прыказкавы масіў выражае адкрытасць да прымання іншалінгвакультурных адзінак і даволі лёгка адаптуе вядомыя выказванні: *Не хлебам адзіным жыве чалавек* [4, с. 392]. Карані выказвання адшукваюцца ў кнігах Бібліі. Паводле Атрамірава Евангелля, “*нъ же отвѣща въ рече. писано есть. Не о хлебе единомъ живъ будеть человекъ. нъ о вьсакомъ глаголе исходящимъ из устъ Божиих*” [5].

Для беларускага народа, паводле прыказак, хлеб таксама выражае матэрыяльнае, маёмасць, прыбытак: *Хлеб не нявеста, з’есца – другі будзе* [4, с. 545]. Часта якасць названага мучнога вырабу ў беларускай прыказкавай скрабніцы вобразна адлюстроўвае матэрыяльнае становішча аб’екта выказвання: “*Ядзім хлеб траякі: чорны, белы і ніякі*” [4, с. 612]; *З музыкі хлеб невялікі, а з гулякі – зусім ніякі* [4, с. 521]; *Хто палюе і рыбачыць, той хлеба не бачыць* [4, с. 559].

У шэрагу беларускіх народных парэмій адлюстроўваецца ўспрыманне хлеба як лёсу, адпаведнай долі: *Служачы хлеб – сабачы* [4, с. 485]; *Прымачы хлеб – сабачы* [4, с. 447]; *Хлеб і вада –*

маладзецкая яда [4, с. 544]. Лексема *хлеб* у беларускіх прыказках і прымаўках можа мець азначэнне. У такіх выпадках, як правіла, словаспалучэнне набывае цэласную семантыку: *чужы хлеб* ‘матэрыяльнае становішча іншых асоб’: “*Чужы хлеб смачнейшы*” [4, с. 587]; *Чужы хлеб – гасцінец, а чужая жонка – прыгажуня* [4, с. 589]. Аб значнасці і неабходнасці падзякі за дапамогу народнае выслоўе беларусаў падказвае з узгадваннем пра хлеб: *Дзякуй на хлеб не намажаш* [4, с. 175].

Прыведзеныя беларускія народныя прыказкі і прымаўкі сведчаць пра значнасць хлеба ў жыцці беларускага народа і паказваюць важнасць гэтага вобраза ў беларускай народнай лінгвакультуры.

Увага да кітайскіх выслоўяў дазваляе адзначыць меншую ўвагу да хлебабулачных вырабаў. Вядомыя кітайскія традыцыйныя выслоўі падказваюць, што самым пашыраным прадуктам харчавання для кітайцаў з’яўляецца не хлеб, а рыс – 米 ‘mǐ’.

Кітайская мудрасць адзначае чатыры асноўныя патрэбы штодзённага жыцця: 柴米油盐 [chái mǐ yóu yán] (*топіва, рыс, масла, соль*) [6]. Паводле больш дакладнага вызначэння кітайскага класічнага выслоўя, для дамашняга побыту існуе сем самых неабходных прадметаў: дровы, **рыс**, алей, соль, соевы соус, воцат і гарбата: 开门七件事:柴米油盐酱醋茶 [kāi mén qī jiàn shì: chái mǐ yóu yán jiàng cù chá] (*сем рэчаў, якія вам спатрэбяцца, калі вы адчыніце дзверы: дровы, рыс, алей, соль, падліўка, воцат і чай*) [7].

Менавіта рыс становіцца ў кітайскім выслоўі вобразам, які вытанчана і далікатна дазваляе перадаць надзвычайна высокую вартасць чалавечага жыцця: “米珠薪桂 [mǐ zhū xīn guì] (*рыс каштоўны як перліны, дровы дарагія як асмантус*) [6].

Рыс – бяспрэчная аснова кітайскай харчавання на працягу тысячагоддзяў. “无米之炊 [wú mǐ zhī chuí] (*нельга прыгатаваць ежу без рысу*) [6], – кажуць кітайцы, маючы на ўвазе, што нават лепшыя намеры і здольнасці патрабуюць адпаведных матэрыялаў і інструментаў. Рыс спрадвеку быў асновай жыццядзейнасці кітайцаў. У кітайскай лінгвакультуры адзначаецца больш падрабязны варыянт выслоўя: “巧妇难为无米之炊 [qiǎo fù nán wéi wú mǐ zhī chuí] (*без рысу нават самая разумная гаспадыня не зможа прыгатаваць*) [8]. Сапраўды, добры повар у Кітаі без рысу не гатуе.

Пра матэрыяльную дапамогу тым, хто мае патрэбу, кітайская мудрасць кажа: 粥舍饭 [shī zhōu shě fàn] (*рысавая каша з рысам – прапанаваць міласціню*) [8]. Гэты выраз адлюстроўвае кітайскую традыцыю дапамагаць жабракам рысам, што выяўляе сугучнасць з усходнеславянскай традыцыяй прапаноўваць хлеб галодным і бедным.

Яшчэ адна страва з рысам стала вобразнай асновай выслоўя, што метафарычна паведамляе пра ліслінасць і падхалімства: 灌米汤 [guàn mǐ tāng] (*ліць рысавы суп, наліваць тоўстым пластом*) [6].

Заканамерна, што пры такіх старадаўніх трапяткіх адносінах да рысу народная мудрасць шануе працу людзей, які вырошчваюць гэты злакавы прадукт: 吃饭不忘种谷人» [chī fàn bù wàng zhòng gǔ rén] (*Падчас ежы помніце пра людзей, якія пасадзілі рыс*) [7]. Неабходна заўважыць, што, як у беларускай традыцыі шануецца хлеб і лічыцца непрыстойным выкідаць рэшткі хлеба, так і ў кітайцаў порцыі рысу размяркоўваюцца, а рэшткі захоўваюцца і пазней абавязкова будуць з’едзеныя.

У кітайскіх выслоўях рыс таксама, як і хлеб у беларусаў, выступае сімвалам матэрыяльнага дабрабыту: “等米下锅 [děng mǐ xià guō] (*чакаць рысу для кацялка, быць бедным, непадрыхтаваным*)[6].

Многія кітайскія выслоўі праз называнне рысу, вобразна падказваюць рэцэпты шчаслівага сямейнага жыцця і нават раскрываюць таямніцы шчаслівага шлюбу. Выраз “米已成炊 [mǐ yǐ chéng chuī] (*прыгатаваны рыс апісвае шчаслівы шлюб*). Поўнае выслоўе наступнае: 個美好的婚姻是用冷水準備並輕輕煮沸的米飯 [gè měi hǎo de hūn yīn shì yòng lěng shuǐ zhǔn bèi bīng qīng qīng zhǔ fèi de mǐ fàn] (*прыгожы шлюб падобны рысу, прыгатаванаму з халоднай вады і павольна зваранаму*) [9]. Паводле народнай мудрасці, каб шлюб быў шчаслівы, трэба яго абдумаць і падрыхтаваць, а не спяшацца з абавязкамі. Сыры рыс пры варцы ператвараецца ў прыгатаваны і не можа зноў стаць сырым, так і шлюб немагчыма руйнаваць. Паводле кітайскага выслоўя, адзінае выйсце – з’есці рыс – прыладкавацца жыць у шлюбе.

Падобныя метафарычныя асацыяцыі мае вобраз прыгатаванага рысу і ў выслоўі: 生米做成熟饭 [shēng mǐ zuò chéng shú fàn] (*сыры рыс быў прыгатаваны – гатовы рысы не можа быць зменены*) [8].

Рыс дапамагае кітайцам метафарычна апісваць шлюб па разліку: “柴米夫妻 [chái mǐ fū qī] (*муж і жонка, якія жывуць за кошт дроў і рысу*) [6]. Выслоўе нагадвае пра шлюб з практычных прычын, без кахання.

З дапамогай называння папулярнага ў Азіі злака кітайскае выслоўе раіць старанна рыхтаваць усе намечаныя справы і думаць папярэдне пра наступствы зробленага, не рызыкаваць дзеля перавагі, бо ў выніку можна апынуцца ў горшым за папярэдняе становішчы: 偷鸡不成蚀把米 [tōu jī bùchéng shí bǎ mǐ] (*спрабаваць украсці курцы, але ў выніку згубіць рыс, якім яе прываджвалі*) [8].

А як атрымаць імгненны вынік? Кітайцы падказваюць, безумоўна, не забываючы пра свой улюбёны прадукт: 吹糠见米 [chuī kāng jiàn mǐ] (здзьмуць шалупінні і ўбачыць рыс) [6].

Пэўныя якасці асобы апісваюцца таксама з ужываннем іерогліфа 米 [mǐ] ‘рыс’: 为柴米油盐而奔波 [wèi chái mǐ yóu yán ér bēn bō] (барацьба за прадметы першай неабходнасці – спяшацца, хвалявацца пры выкананні штодзённых спраў) [6].

Пра дарэмныя хваляванні, а таксама пра сквапнасць у народнай мудрасці кітайцаў існуе выраз: 数米而炊 [shǔ mǐ ér chuī] (лічыць зерне рысу перад тым, як зварыць) [6].

Нешта фрагментарнае і неўпарадкаванае паведамляецца ў кітайскім выражэнні пра змешванне рысу і солі: “ 凌杂米盐 [líng zá mǐ yán] (для апісання чагосьці бязладнага і фрагментарнага) [6].

Паказаныя выразы, адзначаныя ў беларускай фальклорнай спадчыне і ў кітайскай народнай культуры, сведчаць, што для кожнага народа ўласцівыя адметныя нутрыцыялагічныя прэферэнцыі, сфарміраваныя і замацаваныя ў народнай свядомасці на працягу стагоддзяў і нават тысячагоддзяў гісторыі народа. Падобныя ўлюбёныя грамадствам прадукты ў традыцыйных выслоўях становяцца асновай вобразаў, якія метафарычна адлюстроўваюць важныя для грамадства рэаліі. Для беларускай лінгвакультуры такім прадуктам, паводле фактычнага матэрыялу прыказак і прымавак, з’яўляецца хлеб, а для кітайскіх традыцыйных выслоўяў – рыс.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Хазанава, К. Л. Традыцыі чаявання ў беларускіх і кітайскіх выслоўях / К. Л. Хазанава // Традиционная духовная культура восточнославянских и китайского народов : сборник научных статей. – Вып. 3 / редкол. : В. И. Коваль (гл. ред.) [и др.]; М-во образования РБ, Гом. гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель: БелГУТ, 2023. – С. 190–196.

2. Хазанава, К. Л. Прыродны свет у беларускіх і кітайскіх парэміях / К. Л. Хазанава // Традиционная духовная культура восточнославянских и китайского народов : сборник научных статей. – Вып. 2 / редкол. : В. И. Коваль (гл. ред.) [и др.]; М-во образования РБ, Гом. гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2019. – С. 225–230.

3. Хазанава, К. Л. Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі з назвамі хлебабулачных вырабаў / К. Л. Хазанава // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 30 / Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі ; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск : Права і эканоміка, 2021. – С. 326–331.

4. Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна: ГрДУ, 2011. – 695 с.

5. Отъ Матфеа 4 глава // Остромирово Евангелие [Электронный ресурс]. – URL: <https://bible.by/ostromir/40/4/#4> (дата обращения: 09.10.2025).

6. Daily Chinese Vocab [Electronic resource]. – URL: <https://richang-chinese.tumblr.com/post/162447646274/rice-chengyu-%E7%94%9F%E7%B1%B3%E7%85%AE%E6%88%90%E7%86%9F%E9%A5%AD-sh%C4%93ng-m%C7%90-zh%C7%94-ch%C3%A9ngsh%C3%BA-f%C3%A0n> (date of access: 09.10.2025).

7. Top 10 chinese sayings reveals the true chinese food traditions [Electronic resource]. – URL: <https://dearasia.co.uk/top-10-chinese-sayings-reveals-the-true-chinese-food-traditions/> (date of access: 09.10.2025).

8. CHINA: Proverbs and wise sayings in relation to Rice 稻 [Electronic resource]. – URL: <https://earthstoriez.com/china-rice-sayings> (date of access: 09.10.2025).

9. Chinese Language Anyone heard a saying about marriage being like cooking rice? [Electronic resource]. – URL: <https://chinese.stackexchange.com/questions/34940/anyone-heard-a-saying-about-marriage-being-like-cooking-rice#:~:text=Sorted%20by%2C%20I%20m%20just%20not%20romantic!> (date of access: 09.10.2025).

This article examines the nutritional preferences of Belarusians and Chinese people, as reflected in Belarusian folk proverbs and sayings and traditional Chinese sayings. The people's food preferences, shaped and ingrained in the national linguistic culture over centuries, form the basis of images that metaphorically reflect important social realities. For Belarusians, this food, according to folk sayings, is bread, while for Chinese people, according to traditional Chinese sayings, it is rice.

Key words: proverb, saying, folklore, lexemes, expressiveness, stereotyping, bread, rice, nutritional science.

Хазанова Екатерина Львовна – кандидат филологических наук, доцент; Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины (hazanova@gsu.by).

УДК 378.147:37.037.1(043.3)

Хэ Цзяньфэн, Т. Н. Чечко

**УСТНОЕ НАРОДНОЕ ТВОРЧЕСТВО КИТАЯ
В ПРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ:
ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ
И СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ**

В устном народном творчестве Китая в художественно-образной форме сконцентрированы ценности, определяющие нравственную традицию китайского народа. Включая мифы, легенды, сказки, баллады и пословицы, китайский фольклор служит носителем культурной памяти и нравственных норм, обеспечивая преемственность поколений и формирование моральных ориентиров. Его использование в профессиональной подготовке будущих